

14. “About sustainable development strategy “Ukraine – 2020” : Decree of the President of Ukraine 12.01.2015 у. № 5/2015, available at : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.

УДК 342.92

РЕАЛІЗАЦІЯ НОРМ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА ЯК СИСТЕМНА КАТЕГОРІЯ

Болокан І.В., к.ю.н., доцент

*Запорізький національний університет, вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна
bolokani@mail.ru*

У статті аналізується «реалізація адміністративно-правових норм» як системна категорія. Ураховуючи різноманітні підходи до поняття «система» (у філософії, соціології, психології, правознавстві тощо) й такі виокремлені в доктрині права складники системного підходу, як системно-компонентний, системно-структурний й системно-функціональний, обґрунтовується розуміння системи «реалізація адміністративно-правових норм» як певного порядку взаємодії упорядкованих елементів, вияв якої дає змогу нормі адміністративного права набути конкретного значення в реальності конкретних суб'єктів адміністративного права.

Ключові слова: реалізація норм адміністративного права, система, системний підхід, системно-компонентний аспект системного підходу, системно-структурний аспект системного підходу, системно-функціональний аспект системного підходу.

РЕАЛИЗАЦИЯ НОРМ АДМИНИСТРАТИВНОГО ПРАВА КАК СИСТЕМНАЯ КАТЕГОРИЯ

Болокан И.В.

*Запорожский национальный университет, ул. Жуковского, 66, г. Запорожье, Украина
bolokani@mail.ru*

В статье анализируется «реализация административно-правовых норм» как системная категория. Учитывая разнообразные подходы к понятию «система» (в философии, социологии, психологии, правоведении) и такие выделенные в доктрине права составляющие системного подхода, как системно-компонентная, системно-структурная и системно-функциональная, обосновывается понимание системы «реализация административно-правовых норм» как определенного порядка взаимодействия упорядоченных элементов, проявление которого позволяет норме административного права обрести конкретное значение в реальности конкретных субъектов административного права.

Ключевые слова: реализация норм административного права, система, системный подход, системно-компонентный аспект системного подхода, системно-структурный аспект системного подхода, системно-функциональный аспект системного подхода.

REALIZATION OF RULES OF ADMINISTRATIVE LAW AS A SYSTEM CATEGORY

Bolokan I.V.

*Zaporizhzhia National University, Zhukovsky Str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
bolokani@mail.ru*

The article analyses “realization of rules of administrative law” as a system category. Taking into account various approaches to the concept “system” (in philosophy, sociology, psychology, jurisprudence and so on) and such distinguished in the law doctrine components of a systematic approach as system component, system structural, and system functional, there is substantiated an understanding of the system of “realization of rules of administrative law” as a certain order of interaction of order elements, which manifestation allows the administrative rule to acquire a particular meaning in reality of specific subjects of administrative law. The system “realization of rules of administrative law” is an aggregate of such its elements as: “administrative rule”, “subject of administrative law”, “behaviour of subjects of administrative law on enforcement, receiving, application rules of administrative law”, “result of the rule’s implementation”. The system cannot operate without any of these elements. The legal rule is a component of a lot of other systems; however, it serves as an object of realization, specifics of realization of just “legal rules” comes in nowhere without its existence. Its “transition” from an abstraction to

materialization takes place after formulation and consolidation of the rule in a concrete normative legal act, due to actual behaviour of subjects of administrative law on the use, compliance, enforcement or application of its provisions, which characterizes a relation of the first component – legal rule – and the second component of the system – subject. Realization of rules of administrative law is associated with actions of subjects of realization, thus, without subjects who will implement the rule, the system “realization of rules of administrative law” will not operate. Rules of administrative law are various but a common goal of each legal rule is regulation of subjects’ behaviour, so, there is seen a relation with the third element of the system – behaviour of the subject of administrative law that can be manifested in active actions or inactivity, and the manifestation of such a behaviour will have one of the following forms: enforcement of provisions of the rule, exercise of provided by the rule opportunities (rights); compliance with provisions of rules of administrative law, use of rules’ provisions. The specified forms of realization compose certain subsystems of interdependent relations. The behaviour of subjects of realization is aimed at obtaining a certain concrete result that characterises a relation with the last element of the system. In the case of manifestation of behaviour in forms of enforcement, use, compliance and application, the result will be the implementation of the rule, i.e. its direct action concerning concrete subjects. The use of system-structural approach for issues of correlation of forbidding, empowering and permitting rules shows that in modern times, as by the number of adoption and frequency of implementation, empowering and permitting administrative rules are prevailing. However, an increase in the number of rights of subjects of private law (as subjects of administrative law) also proportionally caused an increase in obligations of subjects of public administration, other subjects endowed with public authority. Accordingly, the exercise of rights increases “array” of realization in the form of “exercise”, the necessity to perform duties – “array” of realization in forms of “enforcement” and “application”. The presence of violations of rules established by the state actualizes the realization of sanction of legal norms in the form of application.

Key words: realization of rules of administrative law, system, system approach, system component aspect of system approach, system structural aspect of system approach, system functional aspect of system approach.

Під час конструювання будь-якої системи, і реалізація адміністративно-правових норм не є винятком у цьому питанні, варто враховувати всі наявні закономірності загальної теорії систем, адже тенденцією сьогодення є бачення системи та системності майже в усьому, оскільки «теоретично будь-який об’єкт наукового дослідження можна розглядати як систему» [1, с. 5], відтак аналіз системності є одним із найвагоміших сучасних спеціально-наукових завдань.

Попри важливість цього питання, системність як характеристика галузевої реалізації норм права майже не досліджувалась. Окремі наукові праці, які так чи інакше «торкаються» питань системності реалізації правових норм, наявні лише в доктрині загальної теорії права (наприклад, праці Ю.С. Решетова, Л.М. Завадської), натомість у доктрині адміністративного права цим питанням увага вчених-адміністративістів майже не приділяється. Частково це пояснюється тим фактом, що питання реалізації адміністративно-правових норм та окремих її форм в адміністративно-правових джерелах розглядаються лише узагальнено. Відтак метою статті є дослідження реалізації адміністративно-правових норм як системної категорії, аналіз складників цієї системи, характеристика взаємозв’язків і взаємодії цих складників.

Оскільки сфера використання терміна «система» є доволі широкою й налічує чималу кількість різноманітних підходів до розуміння його змісту, що пропонуються не лише вченими-юристами, а й філософами, соціологами, психологами тощо, доцільно погодитись із підходом до побудови *алгоритму висвітлення системи*, запропонованим Ю.В. Пирожковою (щоправда, стосовно функцій адміністративного права): 1) з’ясування змісту поняття «система» та його співвідношення із суміжними поняттями; 2) установлення універсальних системних параметрів; 3) дослідження загальносистемних властивостей елементів системи й визначення закономірностей їх внутрішньо системного взаємовпливу та зовнішніх зв’язків [2, с. 182-183]. Варто враховувати також і виокремлений у доктрині права системний підхід, який включає, зокрема, такі аспекти, як системно-компонентний, системно-структурний, системно-функціональний [3, с. 15].

Етимологічне значення слова «система» – «порядок, зумовлений правильним, планомірним розташуванням і взаємним зв’язком частин чого-небудь; форма організації чого-небудь; сукупність яких-небудь елементів, одиниць, частин, об’єднаних за спільною ознакою,

призначенням; сукупність способів, методів, прийомів здійснення чого-небудь; структура, що становить єдність закономірно розташованих та функціонуючих частин» [4, с. 1214-1215]. У словниках слів іншомовного походження слово «система» (від грецької *systema* – ціле, складене з частин, поєднання) подається як «певний порядок у розташуванні частин, стрункий ряд, зв'язане ціле; сукупність принципів, покладених в основу певного вчення; форма, спосіб побудови, організація чого-небудь; сукупність частин, пов'язаних спільною функцією» [5, с. 627].

Дослідженню особливостей вияву «системи», її змісту й ознакам присвячено чимало наукових праць, тому можемо, спираючись на вже проведені дослідження, констатувати, що про «систему» йдеться, коли наявна певна множина елементів, вони певним чином впорядковані між собою, взаємодіють, їх поєднання є цілісним, кожний складник має свої властивості, натомість властивість системи не є простою сукупністю властивостей її складників. Принаймні такі узагальнені висновки можемо зробити, виходячи з наукових досліджень із цього питання в працях А.М. Авер'янова «Категорія «система» у діалектичному матеріалізмі» (1974 р.), «Система: філософська категорія і реальність» (1976 р.), А.І. Уємова «Системний підхід і загальна теорія систем» (1978 р.), О.О. Кваші «Зміст і значення понять «взаємодія» та «система» у філософських та правових дослідженнях» (2012 р.), М.Л. Калужського «Загальна теорія систем» (2013 р.) та багатьох інших. Головними ж ознаками поняття «система» вважають цілісність, єдність та узгодженість усіх елементів, упорядкованість розташування, ієрархічність, багаторівневність і структурність тощо [2, с. 185].

Щодо співвідношення із суміжними поняттями серед останніх, як правило, вказуються ті, які є складниками слова «система», наприклад, «структура», а також ті, які є співзвучними (виходячи з основи слова) поняттями. Етимологічне значення слова «структура» – «взаєморозміщення, взаємозв'язок, складових частин цілого; будова; устрій, організація чого-небудь» [4, с. 1265]. У словниках слів іншомовного походження «структура» (від лат. *structura* – побудова, розміщення; від *struo* – будує, зводжу) тлумачиться як «внутрішня будова чогось, певний взаємозв'язок складових частин цілого» [5, с. 649]. Співвідношення понять «система» і «структура» досить активно обговорюється у філософських та інших подібних (наприклад, історія науки) джерелах, а також час від часу й у наукових юридичних і, зокрема, адміністративно-правових джерелах. Узагальнені підсумки щодо співвідношення понять «система» та «структура» такі: «системі» притаманні властивості структурності й ієрархічності, що підтверджує й той зміст цього слова, який надається в довідникових джерелах. Тобто структурність є однією з характеристик системи (складається з елементів (компонентів), між якими існують певні зв'язки), розкриття якої щодо реалізації адміністративно-правових норм можливе завдяки системно-структурному підходу. Розкриття іншої характеристики – ієрархічності, коли кожний елемент є підсистемою системи, який підпорядкований іншому, у зв'язку з чим у системі виявляється певна ієрархія, щодо реалізації адміністративно-правових норм стає можливим завдяки системно-функціональному підходу.

Під *системою «реалізація адміністративно-правових норм»* потрібно розуміти певний порядок взаємодії упорядкованих елементів, вияв якої дає змогу нормі адміністративного права набути конкретного значення в реальності конкретних суб'єктів адміністративного права. Використовуючи напрацьовані в доктрині права положення системного підходу, необхідним є аналіз компонентних, структурних і функціональних аспектів у системі реалізації адміністративно-правових норм.

Системно-компонентний підхід, як убачається із самої назви, відбиває склад системи, а саме лише ті складники (компоненти), взаємодія яких забезпечує притаманні системі загалом якісні особливості. Система під назвою «реалізація адміністративно-правових норм» є сукупністю таких її елементів: «норма адміністративного права» + «суб'єкт адміністративного права» + «поведінка суб'єктів адміністративного права щодо виконання,

використання, одержання, застосування адміністративно-правової норми» + «результат утілення норми в життя». Без жодного із цих елементів система не функціонує. Спільною ознакою форм вияву системи в дії – виконання, використання, додержання, застосування – є «матеріалізація» закріплених в адміністративно-правовій нормі положень як у житті конкретної особи, так і у функціонуванні публічної влади, адже саме останньою ініціювалась питання прийняття або санкціонування норми задля врегулювання певних суспільних відносин, а надалі необхідність або бажаність здійснення певної поведінки була підкріплена низкою заходів, у результаті яких норма від абстракції перетворюється в таку, що реально регулює, охороняє, забезпечує тощо.

Норма права є складником і чималої кількості інших систем і на перший погляд не має вказуватись у системі «реалізація адміністративно-правових норм». Але вона є предметом реалізації, без її наявності специфіка реалізації саме «норм права» втрачається. Саме завдяки своїй реалізації норма «оживляється», тобто «починає жити». Після формулювання та закріплення норми в конкретному нормативно-правовому акті, завдяки фактичній поведінці суб'єктів адміністративного права щодо використання, додержання, виконання або застосування її положень, відбувається її «перехід» від абстракції до матеріалізації, що характеризує зв'язок першого складника – норми права – з другим складником системи – суб'єктом.

Як зазначає І.В. Табарін (про реалізацію він згадує як про стадію правовиконання, не розмежовуючи її форми), початок стадії правовиконання пов'язаний із діями правоволодільця, який пред'являє норму права зобов'язаному суб'єкту [6, с. 295]. Отже, без суб'єктів, які й утілюватимуть норму в життя, система «реалізація норм адміністративного права» також не функціонуватиме. Адміністративно-правові норми різноманітні, але загальною метою будь-якої правової норми є врегулювання поведінки суб'єктів, відтак убачається зв'язок із третім елементом системи – поведінкою суб'єкта адміністративного права.

Поведінка суб'єктів адміністративного права щодо реалізації відповідної галузевої норми може виявлятися в активних діях або бездіяльності, а загалом вияв такої поведінки матиме одну з таких форм: виконання положень норми; використання наданих нормою можливостей (прав); додержання приписів адміністративно-правових норм; застосування положень норм. Саме тому реалізація передбачає «систематичну, постійну, цілеспрямовану діяльність громадян, посадових осіб, трудових колективів, об'єднань громадян, державних органів» [7, с. 176] тощо. Указані форми реалізації становлять певні підсистеми пов'язаних між собою відносин. Але поведінка не здійснюється, як правило, заради самої поведінки, вона спрямована на отримання певного конкретного результату, що характеризує зв'язок з останнім елементом системи. У разі вияву поведінки у формах виконання, використання, додержання та застосування таким результатом буде втілення норми в життя, тобто її безпосередня дія стосовно конкретних суб'єктів.

Системно-структурний підхід характеризує внутрішні зв'язки елементів системи, а також їх взаємодію. Як зазначає І.В. Суходубова [3, с. 15], структурою є внутрішня форма системи, яка визначає *спосіб взаємодії компонентів системи*. Саме структура надає цілісності всій системі, при цьому взаємозв'язки між елементами (компонентами) системи мають вияв не на одному рівні, а на декількох. Цілісність системи норм адміністративного права позначається на цілісності системи реалізації цих галузевих норм. Так, зокрема, співвідношення забороняючих, уповноважувальних і дозвільних норм завжди було різним. У радянський період переважали норми забороняючі, дозвільні адміністративно-правові норм існували в незначній кількості, відтак у кількісних показниках реалізація забороняючих норм переважала, але загалом система сама коригувала себе. У сучасний період як за кількістю прийняття, так і за частотою їх реалізації переважають інші (крім забороняючих) норми. Натомість збільшення прав суб'єктів приватного права (як суб'єктів адміністративного права) так само пропорційно викликало й збільшення обов'язків у суб'єктів публічної адміністрації, інших суб'єктів, наділених владними повноваженнями. Відповідно, використання прав збільшує «масив» реалізації у формі «використання», необхідність

здійснювати обов'язки – «масив» реалізації у формах «виконання» та «застосування». Звичайно, певний «свій сегмент» у системі норм адміністративного права завжди займали й займатимуть надалі забороняючі норми, відтак завжди матиме місце реалізація у формі «додержання», а, оскільки в будь-якій державі завжди існуватиме певний контингент осіб, поведінка яких через різні об'єктивні чи суб'єктивні чинники буде йти «в розріз» із тими приписами, які закріплює держава, тобто порушників установлених нею норм, у цьому сенсі необхідною стає реалізація санкцій норм у формі застосування. Отже, усі елементи системи не лише взаємодіють, вони взаємозумовлюють існування й функціонування один одного.

Системно-функціональний підхід характеризує інформаційно-функціональні залежності між елементами (компонентами) системи, системою загалом і тією системою, до складу якої вона передусім входить. Одним із критеріїв, який характеризує функціональність системи, є критерій ієрархічності. «Ієрархічність», як правило, тлумачать як «розташування частин або сегментів цілого в певному порядку від вищого до нижчого й навпаки; принцип управління в централізованих системах» [4, с. 1214-1215]. Стосовно адміністративно-правових норм як предмета їх подальшої реалізації певна ієрархія спостерігається щодо того, в якому нормативно-правовому акті адміністративно-правова норма зафіксована. Ідеться, зокрема, про закони та підзаконні нормативно-правові акти. З урахуванням такого підходу можемо вести мову й про певну ієрархію в реалізації відповідних норм. Ієрархія в реалізації має місце й із погляду того, що законодавчі норми (закріплені в законах) часто можуть бути реалізовані лише завдяки закріпленню інших норм, якими регулюється механізм дії відповідного закону, тобто «розшифруванням», деталізацією в підзаконному нормативно-правовому акті законодавчої норми. Відтак у межах одних (за підставою виникнення) правовідносин у відповідних формах реалізуються як норми законів, так і норми підзаконних актів. Певна ієрархія спостерігається й щодо «нетипових» (спеціалізованих) норм, наприклад, норм-принципів, які мають пріоритет перед іншими нормами, враховуючи, що принципи є основними, базовими, вихідними положеннями. Про важливість дотримання принципів свідчить і практика Європейського суду з прав людини, коли майже в кожному його рішенні йдеться про зміст того чи іншого принципу права. Усе це позначатиметься на реалізації відповідних норм і наслідках такої реалізації. Координація як горизонтальне погодження функцій адміністративно-правових норм матиме місце під час їх реалізації у випадках задіяння норм різних нормативно-правових актів, системне поєднання положень яких (прав, обов'язків, відповідальності, заохочень, гарантій) дає змогу отримати результат реалізації норм. Субординація як вертикальне погодження функцій адміністративно-правових норм матиме місце в разі колізії норм як у законодавчих актах однакової (рівної) юридичної сили, так і різних за юридичною силою нормах.

Умовно можна вести мову й про ієрархію у формах вияву реалізації. Умовність полягає в розумінні «ієрархії» не як підпорядкованості, а як певної послідовності або, як зазначалось вище під час характеристики змісту цього поняття, як принципу управління в централізованих системах. Нормою права встановлюється певне положення, яке може бути як імперативного, так і диспозитивного змісту. Залежно від того, який спосіб стимуляції реалізації цього положення нормотворець обирає, у цьому або іншому нормативно-правовому акті закріплюється ще один складник цієї норми – санкція (усталена назва, ми ж пропонуємо називати її «стимулом»). Продемонструємо, як саме все вказане позначається на реалізації адміністративно-правової норми. Якщо диспозиція норми сформульована імперативно, формою поведінки суб'єкта реалізації (адресата норми), яка зумовлює вияв форми реалізації, є активна дія у формі виконання або пасивна дія у формі додержання. Як правило, стимулювання реалізації такої норми відбувається шляхом установлення санкції. Хоча можливі й випадки заохочення. Якщо положення норми щодо їх реалізації сформульовано диспозитивно, матиме місце використання, яке завжди передбачає активну поведінку. Стимулювання таких положень здійснюється, як правило, закріпленням певних заохочень у вигляді пільг чи інших позитивних проявів.

Загалом про структурну субординацію під час дослідження питань реалізації норм права зазначається досить давно. Так, наприклад, Ю.С. Решетов у монографії «Реалізація норм радянського права. Системний аналіз» (1989 р.) присвячував окрему главу питанням субординації основних компонентів механізму реалізації норм права, посилаючись у ній на ще більш ранні праці вчених-юристів [8, с. 112-144]. Норми адміністративного права можуть по-різному впливати на поведінку суб'єктів адміністративного права. Це й закріплення в їх диспозиціях положень про необхідну поведінку, або ту поведінку, яка дозволяється, або яка бажаною з позиції нормотворця; і закріплення в нормі заходів впливу чи заохочення. Відтак «активними» структурними елементами адміністративно-правової норми зазвичай є диспозиція або санкція («стимул»). Виходячи з указанного, вчені-юристи виокремлюють дві сторони в реалізації норм права: здійснення диспозицій правових норм і реалізація санкцій, указуючи, що так здійснюється виділення протилежних сторін правореалізаційного процесу, які характеризуються ознаками, що виключають одна одну. При цьому обґрунтовується, що за такого поділу елементів змінюється як спосіб здійснення операції, так і її результати, але діалектичні відносини протилежного функціонують не за межами відносин частини й цілого, а мають вияв у самій структурі відносин частин, елементів, підсистем, частини й цілого, виявляючи так більш глибокий «зріз» цих відносин, де виявляється нова (більш складна) структура [8, с. 114]. Щодо певної ієрархії структурних елементів поширеним є підхід, що нормотворець, створюючи норми права, насамперед має на увазі те, що вони будуть виконуватись (тобто виходить із базовості саме диспозиції) і лише у випадку, коли цього не стається, додатково залучається реалізація санкцій. Або, як це визнано в доктрині загальної теорії права та доктрині адміністративного права, реалізація норми права не завжди передбачає реалізацію всіх трьох елементів правової норми (можуть реалізовуватись один або два її елементи). Наукова робота, яка часто цитується вченими-юристами під час характеристики санкцій, – монографія О.Е. Лейста «Санкції та відповідальність у радянському праві» (1981 р.), вміщує корисні й для нашого дослідження обґрунтування, зокрема тезу про те, що санкції, попри той факт, що вони є необхідним компонентом правової системи, не мають переважної ролі в цій системі хоча б через те, що загроза примусу або застосування примусу не є головним способом правового впливу на суспільні відносини [9, с. 19]. Указане підтверджується й у сучасний період, коли демократичні прагнення України супроводжуються прийняттям чималої кількості нормативних актів, у нормах яких переважають дозвольні, уповноважувальні, диспозитивні положення (порівняно із забороняючими). Відтак субординаційний характер, який відображає зв'язок поведінки з реалізацією диспозицій адміністративно-правових норм і реалізацією санкцій адміністративно-правових норм, хоча й знаходить своє підтвердження, натомість має тенденцію зміщення акцентів. Такий підхід традиційно підтримується значною кількістю вчених-юристів, хоча обґрунтування звичайно ж різняться. Одні згадують про «протилежні сторони механізму правореалізації» (наприклад, Ю.С. Решетов у монографії «Реалізація норм радянського права. Системний аналіз»), інші – про «рівні реалізації» (наприклад, Є.М. Пеньков у монографії «Соціальні норми – регулятори поведінки особистості»). Натомість незмінним залишається факт неможливості одночасної реалізації й диспозиції, і санкції норми. А ось гіпотеза та санкція в реалізації можуть перетинатись, як правило, так і відбувається, адже загально визнаним є визнання за гіпотезою ролі передбачення життєвих умов (часу, місця, подій, конкретних обставин тощо), за наявності яких реалізується диспозиція. Тобто, якщо зазначати на «рівні» в реалізації адміністративно-правових норм, гіпотеза не є в одному ряду з диспозицією чи санкцією, оскільки в ній не формується варіант поведінки. Натомість правильною, на нашу думку, є позиція М.М. Вопленко щодо неможливості втілення в життя будь-якого одного елемента норми без реалізації при цьому норми загалом [10, с. 86]. Якщо «відійти» від такої загально визнаної назви та відповідного змісту елемента норми, як «санкція», і розглядати його як певний «стимул» до реалізації норми загалом, помітною стає взаємодія всіх трьох (за триелементної структури) або двох (за двоелементної структури) елементів адміністративно-правової норми.

Інший аспект, пов'язаний із питаннями субординації, – це різновиди адміністративно-правових норм і відповідні їм типи правового регулювання в нормах. Так, загально визнаним у доктрині адміністративного права є положення про те, що норма може закріплювати дозвіл, заборону або припис. Звідси виокремлюється три типи правового регулювання, які відповідають конкретним різновидам адміністративно-правових норм. За першим типом серед трьох перелічених способів впливу на поведінку переважає дозвіл (порівняно з приписом або заборону). Цьому типу адміністративно-правового регулювання відповідають уповноважувальні норми, реалізація яких вимагає активної поведінки (форма реалізації – використання). За цього варіанта формулювання адміністративно-правової норми неможливим є встановлення санкцій (крім випадків зловживання наданими правами), натомість можливими є інші види стимулювання реалізації – заохочення, гарантії, пільги тощо. Реалізація відповідних положень часто вимагає наступної реалізації у формі застосування з боку наділених владними повноваженнями суб'єктів, які й «допомагають» реалізації диспозиції першим суб'єктом. За другим типом правового регулювання, у нормі переважає припис (порівняно з дозволом або заборону) і йому відповідають зобов'язальні норми. Реалізація таких норм вимагає активної поведінки суб'єкта реалізації (форма реалізації – виконання). У цьому випадку також можливі ситуації, коли необхідним стає «посередництво» з боку суб'єктів владних повноважень, яке, відповідно, матиме форму «виконання» або «застосування». Для «стимулювання» реалізації відповідних норм третій елемент адміністративно-правової норми найчастіше формулюється у вигляді «санкції». За третього типу правового регулювання серед способів впливу на суб'єктів адміністративного права переважає заборона (порівняно з приписом або дозволом). Закріплення необхідного варіанта поведінки здійснюється в забороняючих нормах, які вимагають пасивної поведінки (форма реалізації – додержання). Реалізація забезпечується шляхом встановлення негативних наслідків (санкцій) за іншу, ніж передбачає норма, поведінку. Відтак відразу ж постає потреба в реалізації санкції з боку органів та осіб, які наділені правом їх застосування (форма реалізації – застосування).

Отже, усі елементи системи «реалізація адміністративно-правових норм» становлять єдину систему, взаємодіють і взаємодоповнюють один одного. Жоден зі складників цієї системи, так само як і жодна з форм реалізації, самостійно не здатен реалізувати весь потенціал реалізації і як процесу, і як результату, лише в сукупності та взаємодії можливим стає досягнення цієї мети. Указане є вагомим аргументом щодо наукового використання поняття «система реалізації адміністративно-правових норм», якій притаманні всі властивості систем, що виокремлюються в загальних науках (філософія, історія наук, соціологія тощо) і спеціально-правових науках. Структурність як характерна ознака системи реалізації адміністративно-правових норм дає змогу виокремити низку елементів, які перебувають у безпосередньому взаємозв'язку та взаємодії. Усі елементи системи «реалізація адміністративно-правових норм» пов'язані як горизонтальними (лінійними), так і вертикальними (субординаційними, ієрархічними) зв'язками. Відтак перспективним напрямом подальших наукових досліджень цього питання є розкриття системно-інтегративного та системно-комунікаційного аспектів системного підходу щодо категорії «реалізація норм адміністративного права», адже наявність таких зв'язків між указаними елементами системи забезпечує єдність та узгодження останньої. Реалізація адміністративно-правових норм є динамічною й відкритою системою, підтвердження чому стає можливим завдяки характеристиці системно-історичного підходу в дослідженні особливостей цієї системи, що також є перспективним напрямом подальших наукових розробок цього поняття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Садовский В.Н. Основания общей теории систем: логико-методологический анализ / В.Н. Садовский. – М. : Наука, 1974. – 276 с.
2. Пирожкова Ю.В. Функції адміністративного права: генеза, теоретичний, нормативний та праксеологічний аспекти: [монографія] / Ю.В. Пирожкова. – Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2016. – 548 с.

3. Суходубова І.В. Стабільність і динамізм законодавства: поняття, співвідношення, засоби забезпечення : [монографія] / І.В. Суходубова ; наук. ред. О.В. Петришин. – Х. : Право, 2016. – 228 с.
4. Сучасний тлумачний словник української мови: 60000 слів / уклад. Н. Кусайкіна, Ю. Цибульник ; за ред. В.В. Дубічинського. – Х. : ВД «Школа», 2014. – 1550 с.
5. Сучасний словник іншомовних слів: походження слів, розгорнуті пояснення, слова синоніми / укл. Л.І. Нечволод. – Х. : Торсінг Плюс, 2011. – 768 с.
6. Табарин И.В. Современная теория права: новый научный курс : [научная монография] / И.В. Табарин. – М. : Издание автора, 2008. – 624 с.
7. Бориславський Л. Форми реалізації конституційно-правових норм / Л. Бориславський // Вісник Львівського університету. Серія «Юридична». – 2000. – Вип. 35. – С. 176–179.
8. Решетов Ю.С. Реализация норм советского права. Системный анализ / Ю.С. Решетов. – Казань : Издательство Казанского университета, 1989. – 158 с.
9. Лейст О.Э. Санкции и ответственность по советскому праву (теоретические проблемы) / О.Э. Лейст. – М. : Издательство МГУ, 1981. – 240 с.
10. Вопленко Н.Н. Социалистическая законность и применение права / Н.Н. Вопленко ; под ред. М.И. Байтина. – Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1983. – 184 с.

REFERENCES

1. Sadovskiy, V.N. (1974), *Osnovaniya obshchey teorii sistem : lohiko-metodolohicheskii analiz* [Grounds of general system theory : logical-methodological analysis], Nauka, Moscow, Russia.
2. Pyrozhkova, Yu.V. (2016), *Funktsiyi administratyvnoho prava : geneza, teoretychnyi, normatyvnyi ta prakseolohichnyi aspekty : monohrafiya* [Functions of administrative law : genesis, theoretical, regulatory, and praxeological aspects : monograph], Vydavnychiy dim “Helvetika”, Zaporizhzhia, Ukraine.
3. Sukhodubova, I.V. (2016), *Stabilnist i dynamizm zakonodavstva : ponyattya, spivvidnoshennya, zasoby zabezpechennya : monohrafiya* [Stability and dynamics of the legislation : concept, correlation, means of providing : monograph], Pravo, Kharkiv, Ukraine.
4. Kusaykina, N. and Tsybulnik, Yu. (2014), *Suchasnyi tлумachnyi slovnyk ukrayinskoyi movy : 60000 sliv* [Modern Dictionary of Ukrainian language : 60000 words], VD “Shkola”, Kharkiv, Ukraine.
5. Nechvolod, L.I. (2011), *Suchasnyi slovnyk inshomovnykh sliv : pokhodzhennya sliv, rozhornuti poyasnennya, slova synonymy* [Modern dictionary of foreign words : origin of words, detailed explanation, synonyms], Torsinh Plyus, Kharkiv, Ukraine.
6. Tabarin, I.V. (2008), *Sovremennaya teoriya prava : novyi nauchnyi kurs : nauchnaya monohrafiya* [Modern theory of law : new science course : scientific monograph], Edition of author, Moscow, Russia.
7. Boryslavskiy, L. (2000), “Forms of realization of constitutional legal norms”, *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya yurydychna*, iss. 35, pp. 176–179.
8. Reshetov, Yu.S. (1989), *Realizatsiya norm sovetskoho prava. Sistemnyi analiz* [Realization of norms of the Soviet law. System analysis.], Izdatelstvo Kazanskoho universiteta, Kazan, Russia.
9. Leyst, O.E. (1981), *Sanktsii i otvetstvennost po sovetskomu pravu (teoreticheskie problemy)* [Sanctions and liability according to the Soviet law (theoretical issues)], Izdatelstvo MHU, Moscow, Russia.

10. Voplenko, N.N. (1983), *Sotsialisticheskaya zakonnost i primenenie prava* [Socialist legality and the enforcement of law], Izd-vo Saratovskoho universiteta, Saratov, Russia.

УДК 347.73: 351.71

СИСТЕМА СУЧАСНИХ ПРИНЦИПІВ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Ковальчук А.Ю., к.ю.н., доцент

*Інститут права імені князя Володимира Великого Міжрегіональної академії
управління персоналом, вул. Фрометівська, 2, м. Київ, Україна
KovalchukAY@mail.ru*

У сучасних умовах входження України в світову політику та глобальні економічні відносини супроводжується потребою в розробленні концептуальних і методологічних підходів удосконалення механізму забезпечення фінансово-економічної безпеки, його інтеграції в систему загальнодержавного управління. При цьому створення повноцінного механізму забезпечення фінансово-економічної безпеки держави передбачає передусім вирішення широкого кола проблем, що стосуються формулювання насамперед критеріїв і принципів забезпечення фінансово-економічної безпеки. До системи принципів запропоновано зарахувати принцип контролю суспільства загалом, держави, органів місцевого самоврядування в особі різних органів, юридичних і фізичних осіб; принцип гуманізму, що базується на поважанні прав людини, її гідності й честі.

Ключові слова: безпека, механізм, принципи, система, фінансово-економічна безпека, державне управління.

СИСТЕМА СОВРЕМЕННЫХ ПРИНЦИПОВ МЕХАНИЗМА ОБЕСПЕЧЕНИЯ ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ГОСУДАРСТВА

Ковальчук А.Ю.

*Інститут права імені князя Володимира Великого Міжрегіональної академії управління персоналом,
ул. Фрометовская, 2, г. Киев, Украина
KovalchukAY@mail.ru*

В современных условиях входение Украины в мировую политику и глобальные экономические отношения сопровождается потребностью в разработке концептуальных и методологических подходов к усовершенствованию механизма обеспечения финансово-экономической безопасности, его интеграции в систему общегосударственного управления. При этом создание полноценного механизма обеспечения финансово-экономической безопасности государства предполагает, прежде всего, решение широкого круга проблем, касающихся формулировки в первую очередь критериев и принципов обеспечения финансово-экономической безопасности. Систему принципов предложено дополнить принципом контроля общества в целом, государства, органов местного самоуправления в лице различных органов, юридических и физических лиц; принципом гуманизма, основанного на уважении прав человека, его достоинства и чести.

Ключевые слова: безопасность, механизм, принципы, система, финансово-экономическая безопасность, государственное управление.

THE SYSTEM OF MODERN PRINCIPLES OF THE MECHANISM OF PROVIDING THE FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY OF THE STATE

Kovalchuk A.Yu.

*Volodymyr the Great Educational and Scientific Institute of Law
of the Interregional Academy of Personnel Management, Frometivska Str., 2, Kyiv, Ukraine
KovalchukAY@mail.ru*

In modern conditions of Ukraine's entry into the world politics and global economic relations, it is accompanied by the need for the development of conceptual and methodological approaches to the